

ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: СМІЛИВИЙ КРОК ВПЕРЕД ЧИ НЕДОСКОНАЛІСТЬ ЗМІН?

В статті проведено детальний аналіз досліджень щодо застосування відеоконференції у досудовому розслідуванні та під час судового провадження. Проаналізовано переваги та недоліки застосування технічних засобів зв'язку у кримінальному провадженні. Запропоновано рекомендації щодо законодавчого закріплення положення про залучення спеціаліста з метою фахового проведення відеоконференції.

Ключові слова: *відеоконференція, технічні засоби зв'язку, дистанційне досудове розслідування, дистанційне судове провадження, телекомунікаційна технологія.*

The detailed analysis was done at the branch of using video conference during pre-trial and during judicial proceeding. Advantages and disadvantages of applying the technical means of communication at criminal proceeding were analyzed. In order the videoconference will be professional we recommend the legislative involvement of the specialist at this branch.

Keywords: *videoconference; technical means of communication; remote pre-trial investigation; remote legal proceedings; telecommunication technology.*

В статье проведён детальный анализ исследований по применению видеоконференции в досудебном расследовании и во время судебного производства. Проанализированы преимущества и недостатки применения технических средств связи в уголовном производстве. Предложены рекомендации относительно законодательного закрепления положения о привлечении специалиста с целью профессионального проведения видеоконференции.

Ключевые слова: *видеоконференция, технические средства связи, дистанционное досудебное расследование, дистанционное судебное производство, телекоммуникационная технология.*

Час – це найцінніший та найнеобхідніший ресурс, який є у людини, але, на жаль, його завжди не вистачає. Стаття 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) передбачає забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до кримінальної відповідальності [1]. Проте, в силу різних обставин, виконання вказаного

завдання обтяжується браком часу. З метою подолання зазначеної проблеми, в ході складання КПК України було включено можливість проведення досудового розслідування та судового розгляду за допомогою відеоконференції. Між тим, дане положення є неоднозначним. У зв'язку з цим точиться багато спорів навколо такого явища, як «відеоконференція».

Досить багато вчених досліджували окремі питання застосування відеоконференції, зокрема, Л. М. Алексєєва, М. І. Пашковський, М. Я. Сегай, М. І. Смирнов, В. М. Тертишник та інші. Зважаючи на велику теоретичну та практичну зацікавленість, застосування відеоконференції у кримінальному процесі залишається майже недослідженою науковою проблемою. Тож виходячи з цього, є необхідність у визначенні переваг та недоліків відеоконференцзв'язку, а також у відповіді на головне запитання: «Відеоконференція – сміливий крок вперед чи недосконалість законодавства?».

Починаючи розгляд даного питання, необхідно розтлумачити таку дефініцію, як «відеоконференція». В юридичній літературі не досягнуто єдності щодо визначення даного поняття, адже часто вживають такі терміни як відеотрансляція, відеоконференцзв'язок, відеоконференцмережа, відеозв'язок, відеоконференція, телебачення замкнутого циклу, замкнуті телемережі, дистанційне судове провадження та ін. Проте, аналізуючи КПК, можна побачити, що в п'яти статтях міститься поняття «відеоконференція» (ст. 232, 336, 351, 354, 567 КПК). Тож відповідно до положень Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження), затвердженої Наказом Державної судової адміністрації № 155 від 15.11.2012 року, відеоконференція – це телекомунікаційна технологія інтерактивної взаємодії двох або більше віддалених учасників судового провадження з можливістю обміну аудіо- та відеоінформацією у реальному масштабі часу з урахуванням керуючих даних [2]. Провівши аналіз спеціальної літератури, можна побачити, що поняття

«відеоконференція» трактується як: телекомунікаційна технологія [3]; інформаційна технологія [4]; комп'ютерна технологія [5]; сеанс двосторонньої інтерактивної комунікації [6] тощо. Отже, виходячи з вищевказаної інформації, великі розбіжності у визначенні поняття «відеоконференція» свідчать про те, що дане питання залишається відкритим до тих пір, поки не існуватиме єдності або дане поняття не закріпиться на законодавчому рівні, а саме у частині 1 статті 3 КПК України.

Не дивлячись на те, що законодавство не дає легального визначення відеоконференції, КПК України визначає чіткі підстави для застосування відеоконференції під час досудового розслідування. Так, відповідно до положень частини 1 статті 232 КПК України [1], проведення відеоконференції можливе у випадку:

- 1) неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;
- 2) необхідності забезпечення безпеки осіб;
- 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;
- 4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування;
- 5) наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми.

Такі ж підстави передбачені для застосування відеоконференції під час судового провадження (ч.1 ст.336 КПК). Чіткі підстави визначено у ч.1 ст.567 КПК України для проведення допиту за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом застосування відео- або телефонної конференції:

- 1) неможливості прибуття певних осіб до компетентного органу іноземної держави;
- 2) для забезпечення безпеки осіб;
- 3) з інших підстав, визначених слідчим суддею (судом).

Визначивши всі тонкощі такої дефініції як «відеоконференція» та підстави для її застосування, необхідно розглянути переваги та недоліки використання режиму відеоконференцзв'язку. Перш за все, вважаємо необхідним звернути увагу на позитивні аспекти використання вказаного режиму. Тож до позитивних аспектів можна віднести:

1) Зручність – проявляється в підвищенні економії використання часу, фінансових та людських ресурсів. Насамперед, даний фактор корисний тим, що учасники досудового розслідування та судового засідання, які знаходяться на значній відстані від органів досудового розслідування чи суду, в якому відбувається розгляд чи розслідування кримінального провадження, за наявності поважних причин мають змогу брати участь в слідчих діях або судовому засіданні за місцем свого проживання, що значно економить час та фінансові витрати осіб.

2) Ефективність та швидкість – використання вищевказаного режиму дає змогу збільшити кількість розглянутих кримінальних проваджень за певний проміжок часу, оперативно та продуктивно розглядати провадження, а також скоротити строк їх розгляду.

3) Сучасність – полягає в тому, що зважаючи на науково-технічний прогрес та світовий досвід використання відеоконференції, маємо змогу перейняти для себе щось корисне та нове, раніше не запроваджене. Використовуючи відеоконференцзв'язок, правоохоронні та судові органи так би мовити «йдуть у ногу з часом».

На підтвердження вказаних тверджень можна навести приклад з власного досвіду. Під час проходження практики я була присутня на судовому засіданні в Снігурівському районному суді, у якому використовувався режим відеоконференції під час проведення допиту потерпілих, які знаходились на значній відстані, а саме в місті Києві, Полтаві та Рівному. Потерпілі у провадженні виявляли бажання брати участь в судовому засіданні, їх свідчення є важливими, але в силу обставин, зазначених в пункті 1 частини 1 статті 336 КПК України, не мали змоги

з'явитись до Снігурівського районного суду, тож було прийнято рішення застосувати режим відеоконференції. На нашу думку, це є забезпеченням прав потерпілих, тобто надання можливості брати участь в кримінальному провадженні, а також реалізація переваг застосування відеоконференцзв'язку.

Проте, на кожен плюс обов'язково знайдеться свій мінус. Тож не можна оминати й негативний прояв режиму відеоконференції. До недоліків використання відеоконференцзв'язку належить:

1) Складність використання – насамперед, це досить часті збої в роботі мережі Інтернет, низька обізнаність працівників у роботі програм, що використовуються, неякісна передача зображення та звуку. У свою чергу, в ч. 3 ст. 232 КПК України, ч. 3 ст. 336 КПК України наголошується, що використання у дистанційному розслідуванні чи дистанційному судовому провадженні технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку. Виникає риторичне питання: чи визнавати отримані внаслідок проведення відеоконференції докази допустимими, якщо не забезпечена належна якість зображення і звуку?

2) Порушення прав учасників процесу – полягає у загрозі інформаційної безпеки. Зважаючи на те, що відеоконференція застосовується з використанням мережі Інтернет, є велика загроза «хакерського» вторгнення, внаслідок якого усі дані про учасників процесу та матеріали кримінального провадження можуть бути використані з корисливим мотивом або бути розповсюдженими. Хоча знову ж у вищезазначених статтях КПК України йде мова про необхідність забезпечення інформаційної безпеки. У зв'язку з можливістю недотримання цієї вимоги, в 2013 році народним депутатом України Г. Г. Москалем було внесено проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо скасування відеоконференцій» [7], який було передано до комітету з питань верховенства права та правосуддя. Комітет вирішив рекомендувати Верховній Раді України повернути цей законопроект суб'єкту права

законодавчої ініціативи на доопрацювання. У подальшому даний законопроект було відкликано.

3) Складність передачі всього обсягу інформації – дану тезу можна розкрити на прикладі допиту підозрюваного. Проводячи допит підозрюваного, нам необхідно встановити належний психологічний контакт, що у випадку застосування режиму відеоконференції виявляється досить складним. Постає проблема в діагностуванні істинності показань, забезпеченні їх достовірності, а також недостатності способів викриття завідомо неправдивих показань. Такий дефіцит пояснюється домінуванням вербальної складової спілкування над невербальною, яка включає в себе зовнішність підозрюваного, одяг, пози тіла, жести, міміка, інтонація під час дачі показань.

Необхідно зазначити, що негативний аспект включає в себе дві проблеми: нормативну та практичну. Нормативна проблема полягає у відсутності чіткої законодавчої регламентації щодо технічних засобів, які можуть використовуватись для проведення відеоконференції із забезпеченням чіткого та якісного зображення, а також належною інформаційною безпекою. До практичної проблеми зазвичай відносять несприйняття населенням нововведень; досить великі інвестиції в обладнання та навчання персоналу; складність створення та обслуговування програмного забезпечення, яке змогло б вберегти від «хакерського» вторгнення; відсутність загальних стандартів та форматів аудіо- та відеоданих, що використовуються у системі електронного документообігу кримінальної юстиції.

Отже, на підставі всього вищевикладеного, можу зазначити, що режим відеоконференції має свої особливості та труднощі у використанні, але не зважаючи на це, забезпечується отримання вагомих доказів для кримінального провадження, які не можна було б отримати, обравши інший спосіб. Необхідно зауважити те, що забезпечення якісного використання відеоконференцзв'язку потребує чималих коштів та ресурсів, а також

прийняття більш розгорнутої та чіткої інструкції щодо використання режиму відеоконференції. Тож маємо відповідь на головне запитання: відеоконференція є досить неоднозначним явищем сучасності, але з кожним днем набуває все більшого вжитку. Вважаємо, що для підвищення ефективності застосування та забезпечення більш високого рівня інформаційної безпеки необхідно законодавчо закріпити положення щодо залучення спеціаліста для проведення відеоконференції під час досудового розслідування або судового розгляду кримінального провадження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року: веб-сайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 26.02.2019).
2. Про затвердження Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження) : Наказ Державної судової адміністрації від 15 листопада 2012 р. № 155 : веб-сайт. URL : <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/N1552012/> (дата звернення 26.02.2019).
3. Пашковський М. І. Відеоконференція у кримінальному судочинстві URL: <https://docs.googlecom/document/d/1JEUC4BFLZNPxNzscOyadevJSXJbkihlVpxJnLjlvqk/edit?hl=uk&pli=1> (дата звернення 26.02.2019).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. –Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 786 с.
5. Волеводз А. Г. Правовые основы взаимной правовой помощи по уголовным делам с использованием видеоконференцсвязи URL: <http://www.mgimo.ru/files/114971/114971.pdf> (дата звернення 26.02.2019).
6. Мурадов В. Проблеми використання відеоконференцзв'язку на сучасному етапі розвитку техніко-криміналістичного забезпечення судового розгляду кримінальних справ. *Право України*. 2011. № 7. С. 235–240.
7. Проект Закону України про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо скасування відеоконференцій від 15.02.2013: веб-сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45773 (дата звернення 26.02.2019).